

УДК 331.45

Аналіз практики управління охороною праці в медичній установі

Кривокульська Н.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління
Тернопільського національного економічного університету

Крисько Ж.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління
Тернопільського національного економічного університету

У статті здійснено сутнісну характеристику управління охороною праці в медичних установах. Охарактеризовано правові основи управління охороною праці в медичній установі. Проведено зіставлення типових завдань і обов'язків інженера з охорони праці із завданнями і обов'язками інженера з охорони праці Спеціалізованого територіального медичного об'єднання (СТМО) «Фтизіатрія». Визначено завдання і обов'язки, які мають місце у посадовій інструкції інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія», а також які не знайшли відображення у ній.

Ключові слова: охорона здоров'я, охорона праці, управління охороною праці, інженер з охорони праці, посадова інструкція інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія».

Кривокульская Н.М., Крисько Ж.Л. АНАЛИЗ ПРАКТИКИ УПРАВЛЕНИЯ ОХРАНОЙ ТРУДА В МЕДИЦИНСКОМ УЧРЕЖДЕНИИ

В статье осуществлена характеристика управления охраной труда в медицинских учреждениях. Охарактеризованы правовые основы управления охраной труда в медицинском учреждении. Проведено сопоставление типовых задач и обязанностей инженера по охране труда с задачами и обязанностями инженера по охране труда Специализированного территориального медицинского объединения (СТМО) «Фтизиатрия». Определены задачи и обязанности, которые имеют место в должностной инструкции инженера по охране труда СТМО «Фтизиатрия», а также которые не нашли отражения в ней.

Ключевые слова: здравоохранение, охрана труда, управление охраной труда, инженер по охране труда, должностная инструкция инженера по охране труда СТМО «Фтизиатрия».

Kryvokulska N.M., Krysko Zh.L. ANALYSIS OF MANAGEMENT PRACTICE OF IN LABOUR PROTECTION IN A MEDICAL ESTABLISHMENTS

An essential characteristic of management of in labour protection in medical establishments is carried out in the article. The legal basis of management of labour protection in a medical establishment is characterized. The comparison of typical tasks and responsibilities of a labour protection engineer and the tasks and responsibilities of a labour protection engineer of the STMA "Phthysiology" was carried out. The tasks and responsibilities enumerated in the job description of a labour protection engineer of the STMA "Phthysiology" as well as those which are not reflected in it are defined.

Keywords: health protection, labor protection, management of labour protection, engineer of labour protection, job description of a labour protection engineer of the STMA "Phthysiology".

Постановка проблеми у загальному вигляді. Конституційним правом кожного громадянина нашої держави є право на охорону праці, тобто охорону життя та здоров'я у процесі своєї трудової діяльності. Для втілення цього права в життя прийнято Закон України «Про охорону праці» [1].

Покращення функціонування системи охорони здоров'я у спосіб її реформування з метою підвищення якості медичних послуг, мотивування населення до ведення здорового способу життя, забезпечення безпечних

умов праці персоналу в медичних установах є важливими напрямками реформування сфери охорони здоров'я в державі. За таких умов виявлення слабких місць в управлінні охороною праці в медичних установах уможливіло визначення як напрямів вдосконалення управління охороною праці, так і векторів забезпечення ефективності діяльності цих установ та їх персоналу загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації і вдосконалення державного управління охороною здоров'я,

здійснення державної політики в цій сфері та надання медичних послуг висвітлені у роботах таких вітчизняних науковців, як, зокрема, Н. Авраменко [2], О. Баєва [3], М. Білинська [3; 4], Л. Жаліло [3; 7], Н. Кризина [5], В. Лехан [6], Я. Радиш [4], І. Рожкова [7], І. Солоненко [7], Н. Солоненко [7]. Питання охорони і безпеки праці знайшли відображення у роботах Д. Зеркалова [8], Ю. Полукарова [8] та інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак системні дослідження щодо значимості забезпечення належного функціонування системи управління охороною праці в медичних установах, її особливостей у науковій літературі відсутні. Це й обумовлює постановку цілей дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття сутності управління охороною праці в медичних установах; зіставлення завдань і обов'язків інженера з охорони праці Спеціалізованого територіального медичного об'єднання (СТМО) «Фтизіатрія» із типовими завданнями і обов'язками інженера з охорони праці; ідентифікація завдань і обов'язків, які мають місце у посадовій інструкції інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія», а також які не знайшли відображення у ній, обґрунтування цих невідповідностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності [2].

Відповідно, під управлінням охороною праці будемо розуміти діяльність відповідних суб'єктів, що базується на використанні системи правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів (інструментів) задля збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності.

В основі використання правових заходів і засобів (інструментів) лежить Закон України «Про охорону праці» [1], який регулює за участю відповідних державних організацій відносини між власником підприємства, установи чи організації або уповноваженим ним органом, з одного боку, та працівником, з іншого боку, щодо питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Цей Закон поширюється на усі підприємства, установи і організації незалежно від їх форм власності та видів діяльності [2, с. 12].

СТМО «Фтизіатрія» є суб'єктом господарювання, який надає спеціалізовану консультативну та стаціонарну медичну допомогу хворим на кістково-суглобові форми туберкульозу, неспецифічні гнійні захворювання опорно-рухового апарату, остеомієліт та позалегеневі форми туберкульозу.

Медична установа практично реалізує і документально оформляє політику керівництва у сфері охорони праці. Ця політика органічно поєднана з усіма елементами діяльності цієї організації.

Перелік внутрішніх нормативно-правових документів, які врегульовують питання охорони і безпеки праці в медичному закладі, охоплює наказ про організацію роботи з охорони праці; Положення (про систему управління охороною праці в закладі, службу охорони праці, навчання та перевірку знань з питань охорони праці, безпечну експлуатацію будівель та споруд); програму навчання з охорони праці та тематичний план; посадові інструкції з охорони праці (головного лікаря, його заступника, заступника головного лікаря з господарської частини, відповідального за справний стан і безпечну експлуатацію газового господарства, опалювальних котлів, завідуючого відділом, завідуючого поліклінікою, завідуючого лабораторією, головного бухгалтера, начальника відділу кадрів, інженера з охорони праці тощо); інструкцію вступного інструктажу з охорони праці; інструкцію з безпечної експлуатації обладнання та апаратів; інструкцію з охорони праці по видах робіт; журнали (вступного інструктажу з охорони праці, реєстрації осіб, що потерпіли від нещасних випадків виробничого характеру тощо); картки видачі спецодягу і засобів захисту; Статут СТМО «Фтизіатрія»; Колективний договір на 2010–2015 рр. між адміністрацією і профспілковим комітетом лікарні тощо.

Управління охороною праці у медичних установах, зокрема, СТМО «Фтизіатрія», передбачає участь у цьому процесі всіх структурних підрозділів медичної установи, робота яких координується інженером з охорони праці.

Завдання і обов'язки інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія», зафіксовані у його посадовій інструкції, охоплюють:

– контроль за дотриманням працівниками вимог законів та інших нормативно-правових

актів з охорони праці, положень розділу «Охорона праці», колективного договору та актів з охорони праці, що діють в межах лікарні;

- контроль за дотриманням працівниками вимог колективного договору та актів з охорони праці, що діють в межах лікарні;

- контроль виконання приписів органів державного та відомчого нагляду та інших органів нагляду в зазначенні ними терміни;

- контроль за дотриманням працівниками вимог законів та інших нормативно-правових актів з охорони праці, положень розділу «Охорона праці»;

- опрацювання ефективного управління охороною праці в лікарні;

- опрацювання ефективного управління охороною праці в лікарні та сприяння удосконаленню діяльності у цьому напрямі кожного структурного підрозділу і працівника;

- контроль за витратами фонду охорони праці;

- організацію проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням;

- участь у розслідуванні нещасних та смертельних випадків;

- контроль за пожежною безпекою і санітарним станом діляниць;

- інформування та надання роз'яснень працівникам підприємства з питань охорони праці;

- контроль своєчасності подання звітів про виробничий травматизм.

Зіставлення типових завдань і обов'язків інженера з охорони праці із завданнями і обов'язками інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія» дало змогу зробити висновки про те, що у посадовій інструкції інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія» не знайшли відображення такі завдання і обов'язки:

- контроль за наданням працівникам установлених пільг і компенсацій по охороні праці;

- участь у розробленні перспективних і річних планів поліпшення умов праці;

- контроль за станом і застосуванням засобів індивідуального і колективного захисту, забезпечення виробничих ділянок плакатами і знаками безпеки, програмами щодо навчання й інструктажу працюючих;

- організація лекцій, кіносеансів та екскурсій, устаткування кабінетів і стендів щодо охорони праці;

- проведення вступного інструктажу робітників і фахівців з охорони праці;

- здійснення зв'язку з медичними установами, науково-дослідними інститутами й іншими організаціями з питань охорони праці, а також вжиття заходів щодо впровадження їхніх рекомендацій.

Однак відсутність у структурі завдань і обов'язків інженера з охорони праці лікарні, наприклад, завдання щодо участі у розробленні перспективних і річних планів поліпшення умов праці, має певні підстави. Так, підтвердження переважної участі у розробленні окремих напрямів перспективних і річних планів поліпшення умов праці практично усіх працівників медичної установи, наприклад, є комплексні заходи щодо досягнення нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення наявного рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій у роботі лікарні на відповідні роки.

Попри вказане вище, за заходи щодо оновлення бази для забезпечення протипожежного стану в лікарняному закладі, придбання необхідного оснащення, згідно з вимогами законодавства, відповідає саме головний інженер як відповідальний за протипожежний стан. Тому доцільним є включення цієї позиції до завдань і обов'язків інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія» із забезпеченням цим їх відповідності Типовим завданням і обов'язкам інженера з охорони праці.

Практика реалізації комплексних заходів щодо досягнення нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення наявного рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій у роботі СТМО «Фтизіатрія» на відповідні роки у частині запобігання випадкам виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій є позитивною. Про це свідчать дані звіту про травматизм на виробництві упродовж 2015–2016 рр., згідно з якими потерпілих та нещасних випадків, а також випадків пожеж в лікарні не було.

У рамках проведення контролю за дотриманням чинного законодавства, правил і норм з охорони праці, виробничої санітарії, пожежної безпеки у медичній установі проводяться атестація робочих місць за умовами праці та дозиметричний контроль.

Зіставлення типових завдань і обов'язків інженера з охорони праці із завданнями і обов'язками інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія», зафіксованих у його посадовій інструкції, показало, що в структурі обов'язків і

завдань не знайшла свого відображення позиція щодо здійснення контролю за наданням працівникам установлених пільг і компенсацій щодо охорони праці. Водночас зобов'язанням профспілкового комітету, відповідно до Колективного договору, є у разі нещасного випадку на роботі або виникнення професійного захворювання виплата потерпілим матеріальної допомоги у розмірі мінімальної заробітної плати. З огляду на те, що Колективний договір є нормативним документом, на підставі якого здійснюється регулювання усіх соціально-економічних, виробничих і трудових відносин в установі впродовж усього періоду його дії, включення позиції щодо контролю за наданням працівникам установлених пільг і компенсацій щодо охорони праці до завдань і обов'язків інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія» не є нагально необхідним, однак є доцільним з міркувань забезпечення відповідності цієї позиції Типовим завданням і обов'язкам інженера з охорони праці.

Зобов'язаннями профспілкового комітету, відповідно до Колективного договору, також є:

– інформування працівника під розпис під час укладання трудового договору під час прийому на роботу про умови праці в лікарні, наявність на його робочому місці шкідливих і небезпечних виробничих факторів, можливі наслідки впливу на здоров'я та про пільги і умови Колективного договору «Перелік професій працівників, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою»;

– проведення з особами, прийнятими на роботу, а також в процесі роботи у лікарні інструктажу (навчання) з охорони праці відповідно до положення «Про навчання з питань охорони праці», а також щорічних навчань і перевірки знань працівників, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою.

Перелік професій працівників, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою, включає такі професії: лікар-рентгенолог, рентгенлаборант, лікар-фтизіатр, палатна і маніпуляційна медсестри, старша медсестра, палатна молодша медсестра, молодші медсестра буфетниця та медсестра-господиня, медсестри кабінетів ЛОР та функціональної діагностики, медсестри фізкабінету і амбулаторного прийому, оператор по пранню білизни тощо.

Одним із завдань і обов'язків інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія», зафіксованих у його посадовій інструкції, є контроль за витратами фонду охорони праці.

Динаміка витрат на заходи щодо охорони праці в досліджуваній медичній установі впродовж 2013–2016 рр. відображена в табл. 1.

Дані табл. 1 є свідченням того, що впродовж 2013–2016 рр. витрати на заходи щодо охорони праці в медичній установі збільшувались. Якщо у 2013 р. вони склали 30,7 тис. грн., то у 2016 р. вони вже становили 36,1 тис. грн., що перевищило показник базового 2013 р. на 17,6 %. Динаміка до збільшення витрат на заходи щодо охорони праці в медичній установі пов'язана із незначним, але стійким збільшенням витрат з місцевого бюджету та за рахунок інших джерел фінансування.

Упродовж 2013–2016 рр. спостерігаємо збільшення витрат на заходи щодо охорони праці в лікарні згідно з колективним договором. Якщо у 2013 р. вони становили 10 тис. грн., то у 2016 р. вони склали 14,5 тис. грн., що перевищило показник 2013 р. на 31%. Водночас такі витрати характеризуються тільки однією статтею витрат, а саме на спецодяг та інші засоби індивідуального захисту. Витрати на спецхарчування в структурі витрат на заходи щодо охорони праці в медичній установі відсутні.

Таблиця 1

Динаміка витрат на заходи щодо охорони праці в досліджуваній медичній установі впродовж 2013–2016 рр.

Роки	Витрати на заходи з охорони праці за 2013–2016 рр.					
	Всього, тис. грн.	в тому числі, на заходи згідно з колективним договором:			3 місцевого бюджету, тис. грн.	Інші джерела, тис. грн.
		Всього, тис. грн.	З них на:			
			Спецхарчування, тис. грн.	Спецодяг та інші ЗІЗ, тис. грн.		
2013	30,7	10,0	–	10,0	27,0	3,7
2014	32,4	11,2	–	11,2	28,0	4,4
2015	34,5	12,9	–	12,9	28,6	5,9
2016	36,1	14,5	–	14,5	29,1	7,0

Джерело: складено за даними СТМО «Фтизіатрія»

У посадовій інструкції інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія» також не знайшли відображення такі типові завдання і обов'язки інженера з охорони праці:

– контроль за станом і застосуванням засобів індивідуального і колективного захисту, забезпечення виробничих ділянок плакатами і знаками безпеки, програмами щодо навчання й інструктажу працюючих;

– організація лекцій, кіносеансів та екскурсій, устаткування кабінетів і стендів щодо охорони праці;

– проведення вступного інструктажу робітників і фахівців з охорони праці;

– здійснення зв'язку з медичними установами, науково-дослідними інститутами й іншими організаціями з питань охорони праці і вжиття заходів щодо впровадження їхніх рекомендацій.

Певною мірою це обґрунтовується тим, що, наприклад, планом комплексних заходів щодо досягнення нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення наявного рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій у роботі СТМО «Фтизіатрія» на відповідний рік передбачено, що головний лікар організовує і контролює питання щодо направлення осіб, які працюють на роботах з підвищеною небез-

пекою, на навчання в інформаційно-навчальні заклади, забезпечення закладу засобами для здійснення господарської діяльності, підтримання санітарно-гігієнічного режиму. Цим же планом заходів визначено, що проведення лекцій та бесід з хворими, що знаходяться на стаціонарному лікуванні, з питань профілактики, особистої гігієни праці та відпочинку, основи раціонального харчування; з питань профілактики різних інфекційних захворювань є повноваженнями лікарів.

Попри те, що окрему роботу щодо управління охороною праці здійснюють головний лікар, лікарі, медсестри, підготовку управлінських рішень і контроль за їх своєчасною реалізацією має здійснювати інженер з охорони праці.

Висновки з цього дослідження. Отже, інженер з охорони праці СТМО «Фтизіатрія» повинен аналізувати інформацію про стан системи управління охороною і безпекою праці в структурних підрозділах медичної установи та приймати рішення, спрямовані на забезпечення належного функціонування цієї системи управління (наприклад, шляхом приведення фактичних показників охорони праці у відповідність з нормативними). Для цього у посадовій інструкції інженера з охорони праці СТМО «Фтизіатрія» повинні знайти відображення усі типові завдання і обов'язки інженера з охорони праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII (редакція від 5 квітня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
2. Авраменко Н. Державне управління системою охорони здоров'я на регіональному рівні : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Н. Авраменко ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2011. – 39 с.
3. Управління підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я : [монографія] / [О. Баєва, М. Білинська, Л. Жаліло, Л. Згалат-Лозинська, П. Клименко] ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2007. – 376 с.
4. Державна політика у сфері охорони здоров'я : [монографія] : у 2 ч. / [кол. авт. ; упоряд. Я. Радиш ; передм. та заг. ред. М. Білинської, Я. Радиша]. – К. : НАДУ, 2013– . – Ч. 1. – 2013. – 396 с.
5. Кризина Н. Державна політика України в галузі охорони здоров'я: механізми формування і реалізації : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління»/ Н. Кризина ; НАДУ при През. Укр. – К., 2008. – 30 с.
6. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я: український вимір / [В. Лехан, Г. Слабкий, М. Шевченко] // Україна. Здоров'я нації. – 2010. – № 1. – С. 5–23.
7. Державне управління у сфері охорони здоров'я: суспільні потреби та підготовка кадрів : методичні рекомендації / [І. Солоненко, Л. Жаліло, О. Мартинюк, І. Рожкова, Н. Солоненко] ; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – К., 2010. – 52 с.
8. Зеркалов Д. Безпека праці в медичних закладах : [довідковий посібник] / Д. Зеркалов, Ю. Полукаров. – К. : Основа, 2011. – 702 с.